

10 Ιανουαρίου 2014

Ο Νύσσης Άγιος Γρηγόριος-Αποκατάσταση των πάντων

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Εισαγωγικά

Ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης, το άνθος αυτό της Ορθοδοξίας, ο ποιητής των άρθρων της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου, ο φιλόσοφος-Πατέρας της Εκκλησίας, ο συγγραφέας πλήθους θεολογικών έργων, διατύπωσε σε κάποια από τα έργα του, μια θεωρία, αντίβαρο σε εκείνη του αγίου Αυγουστίνου, περί του απόλυτου προορισμού, τη θεωρία της αποκατάστασης των πάντων, η οποία σε γενικές γραμμές μιλάει για την με την πάροδο του μέλλοντος (και άληκτου) αιώνος, καταστροφή κάθε είδους κακού, την εξαφάνιση του Σατανά, την εξαφάνιση κάθε οδύνης, το τέλος της Κόλασης και τελικά την εις το αρχαίον κάλλος αποκατάσταση των πάντων, δικαίων και αδικών με μια ουσιώδη διαφορά. Οι μεν δίκαιοι θα μετέχουν του θείου φωτός, δηλ. της θ. μακαριότητας, οι δε άδικοι θα μετέχουν του θείου πυρός (“πυρ καταναλίσκον”) αποκλεισμένοι όμως της θ. μακαριότητας και μη δυνάμενοι ποτέ να δουν το πρόσωπο του Θεού.

Η θεωρία αυτή βρήκε πολλούς υποστηρικτές, ακόμη και αγίους, αλλά και πολλούς αντιπάλους, οι οποίοι στηρίζονται αυστηρά στη Γραφή και μόνον. Η Εκκλησία κράτησε μέχρι τώρα ουδέτερη στάση, μη δεχόμενη τη θεωρία αυτή ως δόγμα της και προσθήκη στη διδασκαλία της, αλλά και μη καταδικάζοντας την. Έτσι, μέχρι σήμερα παραμένει, ως ένα θεολογούμενο και συζητούμενο πρόβλημα.

Το ότι η σωτηρία είναι θεραπεία και η παραδείσια ζωή σ΄ όλες της τις φάσεις τρυφή στη μέθεξη του Θεού, φιλία, κοινωνικότητα και αγάπη, προξένησε στην ορθόδοξη παράδοση ένα ρήγμα, **ένα θεολογούμενο** που αντιτίθεται στον **απόλυτο προορισμό** της δυτικής θεολογίας: πρόκειται για **την αποκατάσταση των πάντων**, μια διδασκαλία που την εκπροσωπούν κυρίως **ο Ωριγένης, ο Γρηγόριος Νύσσης και ο Μάξιμος Ομολογητής**. Εξάπαντος δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στη Δύση, ως κατάληξη του νομικού πνεύματος έχουμε τον απόλυτο προορισμό, ενώ στην Ανατολή ως κατάληξη της ιαματικής σωτηρίας έχουμε την αποκατάσταση των πάντων, **ως θεολογούμενο και όχι ως δόγμα**. Διαφορετικά πράγματα θα ήταν αδιανόητο να περιμένει κανείς. Γι΄ αυτό η αποκατάσταση είναι αξιοπρόσεκτη, από ορθόδοξη άποψη, μόνο για τις θεολογικές και σωτηριολογικές προϋποθέσεις, και καταλήγει όχι σε δόγμα αλλά σε **θεολογούμενο**. Η αποκατάσταση των πάντων κατά κανένα τρόπο, **δεν συγκρούεται με τη διδασκαλία για την αιώνια κόλαση**. Άλλο αιωνιότητα του Θεού και άλλο αιωνιότητα των κτισμάτων. Τα κτίσματα έχουν αρχή γένεσης και μπορούν να είναι ατελεύτητα, επειδή το θέλει ο Θεός χωρίς καμιά κτιστή αναγκαιότητα. Έτσι, οφείλουμε να καταλάβουμε καλά τη διάκριση κτιστού-ακτίστου της πατερικής θεολογίας. Όμως δεν είναι μπορετό και νοητό να αποδίδουμε στα κτίσματα τις ιδιότητες του φύσει άναρχου και ατελεύτητου Θεού. Η ορθόδοξη θεολογία οφείλει να εξάρει τις σωστές αφετηρίες και προϋποθέσεις αυτής της αποκατάστασης:

1/ η σωτηρία είναι θεραπεία των τραυμάτων του κατ΄ εικόνα Θεού, **2/** η αθανασία

είναι αποτέλεσμα της μέθεξης στις θείες ενέργειες, **3/** η τελείωση φθάνει στα όρια της θέωσης, **4/** η παραδείσια ζωή είναι φιλία, έρωτας και κοινωνία με το Θεό, **5/** η κόλαση είναι ακριβώς το αντίθετο, «αμεθεξία», «ακοινωνησία», αφιλία και ανέραστη ζωή, **6/** βασικό ρόλο ως προς την αποδοχή μόνο της δωρεάς του Θεού διαδραματίζει το αυτεξούσιο, **7/** το κακό είναι μη όν, είναι παρυπόσταση.

Ο άγιος **Γρηγόριος ο Νύσσης**, ο Μεγάλος αυτός Πατέρας της Εκκλησίας (335-390) είναι, μετά τον Ωριγένη, ο κυριότερος ίσως υποστηρικτής της ιδέας, ότι **τελικά θα σωθούν οι πάντες**. Έχει ονομαστεί όχι άδικα «**το άνθος της ορθοδοξίας**». Από τη στιγμή που σε ηλικία 35 ετών χειροτονήθηκε επίσκοπος το 372 και μέχρι το θάνατό του, ήταν μαζί με τον Δίδυμο της Αλεξάνδρειας και τον Διόδωρο της Ταρσού εντελώς ανεμπόδιστοι εκφραστές του **Ουνιβερσαλισμού** (ουνιβερσαλισμός = ολοκρατία, καθολικότητα, από το universalis = καθολικός. Είναι κάθε θεωρία, που θεωρεί την πραγματικότητα ως ένα μοναδικό όλο και αντιτίθεται στον ατομικισμό). Ο Γρηγόριος (όπως και όλη η οικογένειά του και κυρίως ο αδελφός του Μ. Βασίλειος) **θεωρούσε τον Ωριγένη ως πνευματικό του πατέρα και διδάσκαλο**.

Ο μεγάλος Δυτικός θεολόγος και ιστορικός **William Barclay** (Why I am a convinced Universalist, William Barclay: A Spiritual Autobiography, σελ. 65-67, William B Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 1977) γράφει τα εξής για τον μεγάλο αυτόν πατέρα της Εκκλησίας: «**Ο Γρηγόριος Νύσσης** έδωσε τρεις λόγους για την πίστη του στην Αποκατάσταση. **Πρώτα**, επικαλέστηκε τον χαρακτήρα του Θεού. Όντας Αγαθός, ο Θεός έχει έλεος για τον αμαρτωλό άνθρωπο, όντας Σοφός, δεν αγνοεί τα μέσα, που χρειάζονται για να τον αποκαταστήσει. **Δεύτερον**, δήλωσε ότι πίστευε στην Αποκατάσταση, επειδή αναγνώρισε το πρόβλημα του κακού, το οποίο μην έχοντας δική του ύπαρξη, καθότι είναι αρνητικό, δεν είναι δυνατόν να υπάρχει για πάντα, κάποτε, θα πάψει να υπάρχει. **Τρίτον**, πίστευε στην ευεργετική φύση της τιμωρίας. Αναγνώρισε ότι η κάθε Θεϊκή τιμωρία έχει διορθωτικό σκοπό»

Αν και η ιδέα ότι τελικά **θα σωθεί ακόμα και ο Σατανάς** θεωρούνταν την εποχή του επικίνδυνη, ως «εξωτερική» διδασκαλία, ο Γρηγόριος Νύσσης δε δίστασε να γράψει, ότι ο Χριστός ελευθερώνει όχι μόνο όλους τους ανθρώπους από την κακία αλλά θεραπεύει ακόμα και τον ίδιο τον «εφευρετή» της κακίας «τον τε άνθρωπον τες κακίας ελεύθερον και αυτόν τον τες **κακίας ευρετήν** ιώμενος» (1). Κανένας δεν τόλμησε να τον «επιτιμήσει» για την μαρτυρία του αυτή.

Στο έργο που έγραψε ο Νύσσης επάνω στο Άσμα Ασμάτων, διαβάζουμε: «Οι πάντες θα κοιτάξουν προς τον ίδιο σκοπό, και **θα καταστραφεί το κάθε είδους κακό**. Ο Θεός θα είναι τα πάντα εν πάσι, και οι πάντες θα είναι ενωμένοι σε κοινωνία με το

Θεό». Σχολιάζοντας τον Ουνιβερσαλισμό του **Απ. Παύλου** ο «υπερ-ορθόδοξος» Γρηγόριος έγραψε και τα εξής: «Τί εννοεί ο Απ. Παύλος; Εννοεί ότι μία μέρα η φύση του κακού θα εξαφανιστεί εντελώς, και ότι η θεϊκή και αθάνατη καλοσύνη θα αγκαλιάσει όλα τα λογικά κτίσματα, ώστε από όλα όσα δημιουργήθηκαν από τον Θεό, να μην είναι ούτε ένα εξόριστο από τη βασιλεία Του, όταν όλο το κακό ...διαλυθεί και καταναλωθεί μέσα στο καθαρτήριο πυρ». Επίσης γράφει: «Αυτό είναι και το τέλος (ο τελικός σκοπός) της ελπίδας μας, ότι τίποτα δε θα παραμείνει ενάντιο στο καλό, αλλά η θεϊκή ζωή, διαπερνώντας τα πάντα, θα καταστρέψει εντελώς τον θάνατο...έχοντας πρώτα καταστρέψει την αμαρτία...κ.λπ.» (2).

Ο Νύσσης ακολούθησε το παράδειγμα των προγενέστερων Ουνιβερσαλιστών πατέρων όταν με τη σειρά του ερμήνευσε το κλασσικό εδάφιο Κορινθ. Α΄ 15. 28 με παρόμοιο τρόπο: «Είναι φανερό ότι ο Θεός θα είναι αληθινά 'εν πάσι' όταν δε θα υπάρχει καθόλου το κακό, όταν κάθε δημιούργημα θα βρίσκεται σε αρμονία, και κάθε γλώσσα θα ομολογεί ότι ο Ιησούς Χριστός είναι Κύριος, όταν κάθε κτίσμα θα έχει γίνει ένα σώμα. Τώρα, όπως έχω πει και άλλες φορές, το σώμα του Χριστού είναι όλη η ανθρωπότητα (κυριολεκτώ. 'πάσα η ανθρώπινη φύσις')» (3).

Όσον αφορά το νόημα της «υποταγής» των πάντων στον Χριστό, ο Νύσσης αναφέρθηκε έμμεσα στον Ωριγένη, ο οποίος είχε ερμηνεύσει την «υποταγή» κάτω από το φως του Ψαλμού 61. 2 «δεν θα υποταχθεί η ψυχή μου στον Θεό;», ταυτίζοντας με αυτόν τον τρόπο την «υποταγή» των πάντων με την σωτηρία τους. Ο Νύσσης συμφώνησε με τον Ωριγένη: «Το σημάδι της υποταγής στον Θεό είναι η σωτηρία όπως έχουμε μάθει». Η φράση «**όπως έχουμε μάθει**» φυσικά αναφερόταν στην ερμηνεία του Ωριγένη. Σε άλλο σημείο των γραπτών του ο Νύσσης προσθέτει: «Σχετικά με τον σκοπό της σωτηρίας έχει ειπωθεί ότι ο Μονογενής Υιός του Θεού υποτάσσεται στον Πατέρα με τον ίδιο τρόπο, που η σωτηρία του Θεού εξασφαλίζεται για τους ανθρώπους», και «η υποταγή μας έχει να κάνει με την βασιλεία, την αφθαρσία και την μακαριότητα που κατοικεί μέσα μας. Αυτή είναι η έννοια του Απ. Παύλου σχετικά με την υποταγή στον Θεό».

Αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά του Νύσσης στην συμβολική σημασία της όγδοης ημέρας (Κυριακής), ως ημέρας ανάστασης, κατά την οποία θα ελευθερωθεί ολόκληρη η κτίση από την φθορά, ενώ με παρόμοιο τρόπο αντιλήφθηκε τον συμβολισμό της όγδοης ημέρας και ο **Γρηγόριος ο Θεολόγος**. Όπως γράφει ο David A. Salomon: «Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, βλέπει την όγδοη ημέρα ως την οκτάδα του Πάσχα, όταν όλη η κτίση, τόσο η πνευματική όσο και η υλική, **θα αποκατασταθεί εντελώς**... Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Γρηγόριος ο Θεολόγος αναφέρει την λέξη **αποκατάσταση** (των πάντων), ένα θέμα το οποίο αγαπούσε

πολύ ο φίλος του Γρηγόριος Νύσσης. Παρόλο που ο Νύσσης δεν συμπεριλαμβάνει την λέξη αποκατάσταση στην εισαγωγή στο έργο του σχετικά με τον έκτο Ψαλμό, το μήνυμά της είναι πασιφανές..... Παρόλο λοιπόν που λείπει η λέξη αποκατάσταση, η έννοιά της σχετικά με την όγδοη ημέρα είναι ξεκάθαρη. Αργότερα, στο ίδιο έργο συναντάμε την λέξη αυτή αναφορικά με την εξαφάνιση του κακού» (4) Ο Νύσσης γράφει ότι η προσωρινή παρουσία του κακού, το οποίο φυτρώνει σαν μία ταραχοποιό ρίζα: «θα παρέλθει και θα εξαφανιστεί στην **αποκατάσταση των πάντων**»

Ο Γρηγόριος δεν μπορούσε να διανοηθεί την ύπαρξη της αμαρτίας εις την αιωνιότητα. Σε σχόλιά του επάνω στους Ψαλμούς του Δαβίδ γράφει: «Στην **αποκατάσταση των πάντων** στην αγαθοσύνη, η αμαρτία θα εξαφανιστεί εντελώς και δε θα μείνει ούτε ένα ίχνος της» Και πάλι στα σχόλιά του για τους Ψαλμούς: «Ούτε η αμαρτία υπήρχε αιώνια ούτε θα υπάρχει αιώνια». Η φρασεολογία του Γρηγορίου φανερώνει ότι ακόμα και στις μέρες του, οι επίμαχες φράσεις «αιώνια κόλαση», «αιώνια τιμωρία», «αιώνιο πυρ», «αιώνια κρίση», κλπ., δεν είχαν την έννοια κάποιας αμετάκλητης κατάστασης «χωρίς τέλος». Γράφει: «Οποιοσδήποτε αναλογιστεί τη θεϊκή δύναμη μπορεί να καταλάβει εύκολα, ότι ο Θεός μπορεί στο τέλος να αποκαταστήσει **μέσω της αιώνιας τιμωρίας** και των εξαγνιστικών παθών ακόμα και εκείνους που βρέθηκαν στα έσχατα της κακίας». Και πάλι επάνω στους Ψαλμούς γράφει «Η ψυχή που είναι ενωμένη με την αμαρτία πρέπει να δοθεί στο πυρ, ώστε ότι είναι αφύσικο και ακάθαρμο να αφαιρεθεί, και να καταναλωθεί από το αιώνιο πυρ».

Με ποιόν πρέπει να συμφωνήσουμε, με τον Αυγουστίνο που δίδαξε ότι η αιώνια τιμωρία δεν θα έχει τέλος ή με τον Γρηγόριο Νύσσης που δίδαξε ότι η αιώνια τιμωρία θα εκπληρωθεί και θα λήξει με την τελική σωτηρία των αμαρτωλών; Και οι δύο ήταν μεγάλοι πατέρες της αρχαίας εκκλησίας, ο ένας της Δύσης και ο άλλος της Ανατολής. Και οι δύο ανακηρύχθηκαν άγιοι. Και οι δύο όμως δεν μπορεί να είχαν δίκιο. Πιστεύουμε, ότι ο Γρηγόριος Νύσσης είχε πιά ανεπτυγμένη θεολογία και από ότι φαίνεται γνώριζε καλύτερα τι εστί Θεός και αφουγκραζόταν την καρδιά του Χριστού.

Σε ένα εκτενές έργο (40 κεφάλαια) που ετοίμασε με σκοπό να κατηχήσει τους μαθητές θεολογίας σχετικά με την αρμονία του Χριστιανισμού με τα ένστικτα της ανθρώπινης καρδιάς, ο Γρηγόριος **αντηχεί και πάλι τα λόγια του Ωριγένη** καθώς γράφει για: «την εξολόθρευση του κακού, την **αποκατάσταση των πάντων** και για την τελική αποκατάσταση των πονηρών ανθρώπων και πνευμάτων στην μακαριότητα της ένωσης με τον Θεό, ώστε ο Θεός να είναι 'τα πάντα εν πάσι', αγκαλιάζοντας τα πάντα όσα είναι δημιουργημένα με συνείδηση

και με λογική» (5)

Όπως και όλοι οι υπόλοιποι Ουνιβερσαλιστές έτσι και ο Γρηγόριος δίδασκε, ότι εάν δεν θεραπευθεί η ψυχή του ανθρώπου από την αμαρτία σε αυτήν τη ζωή, «**θα θεραπευθεί στην άλλη ζωή**». Δίδαξε επίσης: «Όταν ο θάνατος πλησιάσει τη ζωή, το σκοτάδι το φως, και το φθαρτό το άφθαρτο, τότε το κατώτερο (θάνατος, σκοτάδι, φθαρτό) καταργείται και εξαφανίζεται, και αυτό που καίγεται οφελείται, όπως όταν οφελείται το χρυσάφι όταν καθαρίζεται από τη φωτιά.....με τον ίδιο τρόπο, κατά τη διάρκεια των μεγάλων κύκλων του χρόνου, όταν η κακιά φύση.....αφαιρεθεί, τότε ολόκληρη η κτίση θα δοξολογήσει με μία φωνή, και θα ευχαριστήσουν το Θεό, τόσο εκείνοι που τιμωρήθηκαν όσο και εκείνοι που δε χρειάστηκαν την καθαρτήρια τιμωρία». Τα διασωθέντα έργα του Νύσσης είναι γεμάτα από παρόμοιες αναφορές στην **Αποκατάσταση**.

Ο Ουνιβερσαλισμός του Νύσσης **ενοχλεί ιδιαίτερα τους υποστηρικτές του δόγματος της κόλασης**, ακριβώς επειδή ο Πατέρας αυτός θεωρείται τόσο ορθόδοξος και κατέχει τέτοια περίοπτη θέση στον κατάλογο των αγίων, που είναι υπεράνω κάθε κατηγορίας για αίρεση. Τόση ήταν η ενόχληση που προκαλούσε και τόση η απήχηση του Ουνιβερσαλισμού του Γρηγορίου ακόμα και στο σκοτάδι του 8ου αιώνα, που ο τότε επίσκοπος ΚΠόλεως Γερμανός Α΄ (730 μ.Χ.) πρότεινε τη θεωρία, ότι τα αποσπάσματα στα έργα του Γρηγορίου, που διδάσκουν Ουνιβερσαλισμό ήταν νόθα και τα είχαν προσθέσει αιρετικοί. Κανένας σοβαρός ιστορικός δεν υποστηρίζει όμως κάτι τέτοιο. Ο Ουνιβερσαλισμός είναι αναπόσπαστο στοιχείο στο όλο θεολογικό σύστημα του Γρηγορίου (όπως και στου Ωριγένη) και είναι αδύνατο να αφαιρεθούν οι τόσες πολλές αναφορές επάνω στο θέμα αυτό. Εάν αφαιρεθούν δεν θα μείνει τίποτα! Ένας πολέμιος του Ουνιβερσαλισμού μάλιστα, ο ιστορικός Daille χαρακτήρισε τη θεωρία του Γερμανού ως «την ύστατη και απελπισμένη προσπάθεια ορισμένων, που με ανόητο τρόπο θεωρούν τους αρχαίους πατέρες ως αλάθητους, επειδή ολόκληρες οι ομιλίες του Γρηγορίου Νύσσης είναι τόσο βαθειά μολυσμένες με την αιρετική αυτή διδασκαλία (Ουνιβερσαλισμό), που αποκλείεται να την πρόσθεσε κάποιος άλλος, εκτός από τον ίδιο τον συγγραφέα» (6). Όλοι οι μεγάλοι ιστορικοί της Εκκλησίας, ακόμα και οι πιο «ορθόδοξοι» αναγνωρίζουν τον Ουνιβερσαλισμό του Γρηγορίου Νύσσης.

Εάν τα γραπτά του Γρηγορίου Νύσσης (ή άλλου Πατέρα) αλλοιωθήκαν ή ακρωτηριάστηκαν, σίγουρα θα ισχύει το αντίθετο και θα αφαιρέθηκαν αντί να προστέθηκαν αποσπάσματα που διακηρύττουν τον Ουνιβερσαλισμό. Η ιστορία (και οι πηγές της), όπως όλοι γνωρίζουμε, γράφεται από τους νικητές, και στην περίπτωση του Ουνιβερσαλισμού, η ιδέα αυτή δεν άρεσε καθόλου στους εκάστοτε

εξουσιομανείς ηγέτες της Εκκλησίας, ιδιαίτερα μετά την εποχή του Ιουστινιανού.

Το 381 μ.Χ στην ΚΠολη, ο Γρηγόριος Νύσσης ήταν ουσιαστικά ο πνευματικός ηγέτης της ομώνυμης Οικουμενικής Συνόδου, **όπου και συνέταξε τα άρθρα**, που προστέθηκαν στο σύμβολο της Νίκαιας. Σίγουρα ο έκδηλος Ουνιβερσαλισμός του Νύσσης δεν ενοχλούσε κανένα μέλος της Συνόδου, τα περισσότερα μέλη της οποίας (συμπεριλαμβανομένου και του «προέδρου» Γρηγόριου Θεολόγου), ίσως και να συμμερίζονταν τις απόψεις του.

Τα περί της αποκαταστάσεως, δηλ. της επαναφοράς των πάντων στην ορθή ως προς τον Θεό σχέση, όπως υπήρχε προ της πτώσεως, δηλ. την αποκατάσταση στην προπρωτική κατάσταση, βρίσκουμε στην Κ.Δ.: «ον δει ουρανόν μεν δέξασθαι άχρι χρόνων **αποκαταστάσεως πάντων** ων ελάλησεν ο Θεός δια στόματος πάντων αγίων αυτού προφητών απ' αιώνος» (Πρ. 3. 21). Οι χρόνοι αυτοί συμπίπτουν προς τους χρόνους εσχατολογικής αποκαταστάσεως της βασιλείας του Ισραήλ, αλλά δεν περιλαμβάνουν μόνον τον Ισραήλ. Βέβαια, από το ανωτέρω χωρίο δεν καταφαίνεται, **αν η αποκατάσταση των πάντων** θα πρέπει να νοηθεί ωριγενικώς ή όχι. Η αποκατάσταση των πάντων δηλούται επίσης και στα χωρία: «Ηλίας μεν έρχεται πρώτον και **αποκαταστήσει πάντα**» (Μτ. 16. 11), «Ηλίας μεν ελθών πρώτον **αποκαθιστά πάντα**» (Μκ. 9. 12), όπου εκεί η αποκατάσταση αφορά τον ηθικό τομέα. Κάτι παρόμοιο βρίσκουμε και στον **Μαλαχία**: «Εγώ θα σας στείλω τον Ηλία τον προφήτη, προτού έρθει η μεγάλη και φοβερή ημέρα, που εγώ ο Κύριος θα επιφέρω την τιμωρία μου» (3. 21).

Επομένως, κατά τους θεολόγους της **αποκατάστασης των πάντων**, δηλαδή τον Ωριγένη (με την κακόδοξη πλευρά), τον Γρηγόριο Νύσσης, τον Γρηγόριο Θεολόγο, τον Δίδυμο τον Τυφλό (Α. Θεοδώρου), αλλά και το Μάξιμο Ομολογητή (Ν. Ματσούκας), λόγου χάρη (από την μη κακόδοξη πλευρά), ο Θεός τη παρατάσσει των αιώνων καταργεί τη μνήμη του κακού. Ο **Μάξιμος Ομολογητής** μάλιστα διασαφηνίζει τούτο το δόγμα λέγοντας ότι τούτη η αποκατάσταση στην αρχαία τάξη θα γίνει με την επίγνωση και όχι με τη μέθεξη Θεού. Μένει να εξεταστεί τι είναι αυτή η επίγνωση. Το σίγουρο είναι ότι οι κολασμένοι με τον Σατανά χάνουν τη μνήμη του κακού -επομένως **την οδύνη**- όμως **δεν θεώνονται!** Και όταν λέμε σίγουρο, εννούμε τη διδασκαλία του Μάξιμου Ομολογητή, πάντοτε όμως υπό τις τόσο ρωμαλέες προϋποθέσεις της Ορθόδοξης θεολογίας, οι οποίες με τον τρόπο αυτό τώνντι καθιστούν αυτή τη θεολογία αντιμυνησιακή και αντιδιαρκική, καθαρά και ξάστερα **βιβλική**.

Έτσι, μόνο ο τριαδικός Θεός είναι ο μοναδικός τόπος αγαθού. Εξ ου ο εξοβελισμός της ουτοπίας, της οποίας τη θέση παίρνει **η αγαθοτοπία**. Και μόνο με τούτη τη διάσταση μπορούμε να πούμε κυριολεκτικά ότι ο Θεός είναι η αγάπη, και

εξάπαντος ευκολότερα νικάμε την εγωκεντρικότητα, καταλαβαίνοντας καλύτερη τη ρήση του Ελύτη: «Ανθ' ημών η αγάπη». Σημειώνεται, ότι η κακή εκδοχή του Οριγένη, περί της αποκατάστασης των πάντων, καταδικάστηκε από την Ε΄ και ΣΤ΄ (ως προς το πρόσωπο και τα συγγράμματα) και Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο (ως προς τα συγγράμματα και όχι ως προς το πρόσωπο), πλην όμως η καλή εκδοχή του Νύσσης δεν κατηγορήθηκε από καμία Οικουμενική Σύνοδο, αλλά ούτε και από μεμονωμένους Πατέρες, όπως π.χ. τον Μ. Φώτιο, που αναφέρεται σε πλανεμένες απόψεις αγίων ονομαστικά, πλην όμως δεν αναφέρει τον Νύσσης Γρηγόριο. Συγκεκριμένα: Ο Μ. Φώτιος σε μια επιστολή του στον πάπα Νικόλαο δηλώνει απερίφραστα, ότι πολλοί Πατέρες, όπως ο **Διονύσιος Αλεξανδρείας**, ο **Μεθόδιος** και ο **Ειρηναίος**, διετύπωσαν εσφαλμένες απόψεις και συμπληρώνει: «Εμείς δε επειδή προσέξαμε ότι μερικοί άλλοι από τους μακαρίους Πατέρες και διδασκάλους μας **πλανήθηκαν** σε πολλά σημεία της ακριβούς ερμηνείας των ορθών δογμάτων, τους μεν ισχυρισμούς τους δεν τους αποδεχόμεθα ως προσθήκη στη διδασκαλία της Εκκλησίας, αλλά τα ίδια τα πρόσωπά τους τα ασπαζόμεθα με τιμή» (Μ. Φωτίου, Επιστολαί 1 (ΚΔ΄), Migne 102, 813).

Οριγένης. (Κατά Κέλσου 5, 15 PG 11, 1204A): «Ότι δε ουχ ως μάγειρόν φαμεν το πυρ επιφέρειν τον Θεόν αλλ΄ ως Θεόν ευργέτην των χρηζόντων πόνου και πυρός, μαρτυρήσει και ο προφήτης Ησαΐας, εν ω γέγραπται λελέχθαι προς τι έθνος αμαρτωλών. ότι έχει άνθρακας πυρός καθίσαι επ΄ αυτοίς. ούτοι έσονταί σου βοήθεια». «Το πυρ καθάρσιον επάγεται τω κόσμω, εικός δ΄ ότι και εκάστω των δεομένων της δια του πυρός δίκης άμα και ιατρείας».

(Περί αρχών 2, 10, 8): «Γίνεται νεκρών ανάστασις και γίνεται κόλασις, αλλ΄ ουκ απέραντος. Κολαζομένου γαρ του σώματος κατά μικρόν καθαίρεται η ψυχή και ούτως αποκαθίσταται εις την αρχαίαν τάξιν..... Και αποκατασταθήσονται ασεβείς τε και δαίμονες εις την προτέραν τάξιν».

Γρηγόριος Νύσσης. (Περί ψυχής και αναστάσεως PG 6, 100A): «Χρη γαρ πάντη και πάντως εξαιρεθήναί ποτε το κακόν εκ του όντος, και όπερ εν τοις φθάσασιν ειρήται, το όντως μη ον μηδ΄ είναι όλως». (104A-C): «..... Ο δε πάντα γινόμενος και εν πάσι γίνεται. Εν τούτω δε μοι δοκεί **τον παντελή της κακίας αφανισμόν** δογματίζειν ο λόγος. Ει γαρ εν πάσι τοις ούσιν ο Θεός εσταί, η κακία δηλαδή εν τοις ούσιν ουκ έστιν».

Μάξιμος Ομολογητής. (Πεύσεις και αποκρίσεις και ερωτήσεις PG 90, 796C): « τρεις αποκαταστάσεις οίδεν η Εκκλησία. Μίαν με την εκάστου κατά τον αρετής λόγον. εν η αποκαθίσταται, τον επ΄ αυτών λόγον της αρετής εκπληρώσας. Δευτέραν δε, την της όλης φύσεως εν τη αναστάσει. Την εις αφθαρσίαν και αθανασίαν αποκατάστασιν. Τρίτην δε η και μάλιστα κατακέχρηται εν τοις εαυτού λόγοις ο **Νύσσης Γρηγόριος**, έστιν αύτη, η των ψυχικών δυνάμεων τη αμαρτία υποπεσουσών, εις όπερ εκτίσθησαν πάλιν **αποκατάστασιν**. Δει γαρ, ώσπερ την

όλην φύσιν εν τη αναστάσει της σαρκός αφθαρσίαν χρόνω ελπιζομένω απολαβείν. ούτω και τας παρατραπείσας της ψυχής δυνάμεις, τη παρατάσσει των αιώνων αποβαλείν τας εντεθείσας αυτή της κακίας μνήμας. και περάσασαν τους πάντας αιώνας, και μη ευρίσκουσαν στάσιν, εις τον Θεόν ελθείν τον μη έχοντα πέρας. Και ούτως τη επιγνώσει ου τη μεθέξει των αγαθών απολαβείν τας δυνάμεις, και **εις το αρχαίον αποκαταστήναι** και δειχθήναι τον δημιουργόν αναίτιον της αμαρτίας».

Στο μοναδικό τόπο αγαθού, που είναι ο Θεός σε ολάκερη τη δημιουργία, «σημαίνεται και η Εκκλησία εν τοις μυστηρίοις» κατά το Νικόλαο Καβάσιλα (ερμηνεία της θ. λειτουργίας, PG 150, 452 CD). Η αγαθοτοπία ανακεφαλαιώνει τα πάντα στο σώμα του Χριστού, και έτσι η Εκκλησία γίνεται κάτι μεγάλο ή καλύτερα διευρύνεται στα όρια της κτίσης, καθώς μετέχει στη δόξα της βασιλείας του Θεού. και πάλιν οφείλει κανείς να τονίσει ότι για το Σατανά και τους δαίμονες τελικά δεν μένει χώρος. Είναι σίγουρος ο εξαφανισμός τους στην εσχατολογική διάσταση του μέλλοντος. Και μάλιστα κάθε στιγμή, κάθε μέρα ο πεπληρωμένος με αγιοσύνη βλέπει πραγματικά τούτο τον εσχατολογικό μηδενισμό του Σατανά, ο οποίος άλλωστε στα μάτια του αγίου σ' όλη τη συνεχιζόμενη διαδρομή φαίνεται να χάνει τη δύναμή του, κι' ας αποθρασύνονται οι σατανόμορφοι άνθρωποι. Άλλωστε παραμένει αμέριστη η αγάπη, ακόμη και προς τα διαμονισμένα πλάσματα, εφ' όσον κυριαρχεί η αγάπη και μια τέτοια αγάπη ελπίζει σταθερά να σβήσει η μνήμη του κακού. Είναι χαρακτηριστική η διατύπωση του αγίου Ιωάννη Σιναΐτη: «Ο όντως ερών αεί το του φιλουμένου πρόσωπον φαντάζεται, και τούτο ένδον ενηδόνως περιπτύσσεται ο τοιούτος» (PG 88, 1156C).

Αλλά και στις μέρες μας ένας μεγάλος θεολόγος, ο π. Γ. **Φλωρόφσκυ** καταγράφει: «**Κόλαση αιώνια δεν μπορεί να υπάρχει**, γιατί αυτό θα ήταν ο θρίαμβος του Σατανά!».

Από την άλλη πλευρά θα αντιτείνει κανείς, ότι «εν τω Άδη ουκ έστι μετάνοια» και τούτο θα στηριχθεί στα χωρία: «εν δε τω άδη τις εξομολογήσεταιί σοι;» (Ψαλμ. 6. 6) και «και καθ' όσον απόκειται τοις ανθρώποις άπαξ αποθανείν, μετά δε τούτο κρίσις» (Εβρ. 9. 27).

Οι φερόμενες ως απειλές του παντοκράτορα Θεού, οι οποίες παρουσιάζονται ως φοβερές, θα τις εξουδετερώσει τελικά η ανυπολόγιστη φιλανθρωπία Του. Άλλωστε και μετά τα λόγια του Δαβίδ, **έγινε οπωσδήποτε μετάνοια στον Άδη**. Εννοείται η μετάνοια εκείνων που πίστεψαν εκεί, όταν κατέβηκε ο Κύριος για να τους σώσει. Αλλά και στον Άδη δεν τους έσωσε όλους ο Ζωοδότης Χριστός. Έσωσε μόνον όσους πίστεψαν.

Αυτό δεν σημαίνει ότι καταργείται η προφητεία. Απλά αποδεικνύεται ότι ο πανάγαθος Θεός νικιέται από την αγάπη Του στον άνθρωπο. Το ίδιο έγινε και με τον προφητικό λόγο του **Ιωνά**: «και ήρξατο Ιωνάς του εισελθείν εις την πόλιν ωσει πορείαν ημέρας μιάς και εκήρυξεν και είπεν. Έτι τρεις ημέραι και Νινευή καταστραφήσεται» (Ιων. 3. 4). Και όμως δεν καταστράφηκε, γιατί η αγαθότητα του Θεού νίκησε τη δικαιοσύνη Του. Και στον **Εζεκία** είπε με το στόμα του προφήτη Ησαΐα: «Εν ταις ημέραις εκείναις ηρρώστησεν Εζεκίας εις θάνατον και εισήλθεν προς αυτόν Ησαΐας υιός Αμώς ο προφήτης και είπεν προς αυτόν. Τάδε λέγει Κύριος. Έντειλαι τω οίκω σου, ότι αποθνήσκεις συ και ου ζήση» (Βασιλ. Δ΄ 20. 1). Και όμως δεν πέθανε. Στον **Αχαάβ**, πάλι έστειλε τον προφήτη Ηλία για να τον προειδοποιήσει: «τάδε λέγει Κύριος. Ιδού εγώ επάγω επί σε κακά και εκκαύσω οπίσω σου και εξολοθρεύσω του Αχαάβ ουρούντα προς τοίχον και συνεχόμενον και εγκαταλελειμμένον εν Ισραήλ» (Βασιλ. Γ΄ 20. 21). Και δεν τα πραγματοποίησε. Το εξηγεί παρακάτω: «Εώρακας ως κατενύγη Αχαάβ από προσώπου μου; ουκ επάξω την κακίαν εν ταις ημέραις αυτού, αλλ΄ εν ταις ημέραις του υιού αυτού επάξω την κακίαν» (Βασιλ. Γ΄ 20. 29). Βέβαια, και στις τρεις αυτές περιπτώσεις, έχουμε μια ιδιότυπη μετάνοια, άγνωστη στην Κ.Δ. αλλά πολύ γνωστή στην Π.Δ. Η μετάνοια έρχεται μετά από μια απειλή, απειλή καταστροφής, όπως και γενικότερα η Πίστη, όπου είναι εδώ εξαναγκαστική. Στην Κ.Δ. ισχύει το «όστις θέλει οπίσω μου ελθείν.....» (άγνωστο στην Π.Δ. όπου ισχύει το «όστις θέλει ή δεν θέλει.....»), η δε μετάνοια είναι μια συντριβή ψυχής, ένας κλαυθμός για τον πρότερο μη έντιμο βίο, χωρίς τη φοβέρα της απειλής και βέβαια ακολουθεί μια εθελούσια αποκατάσταση του δούλου (της Π.Δ.) σε υιό και κληρονόμο της βασιλείας (στην Κ.Δ.).

Σ΄ όλες αυτές τις περιπτώσεις η αγαθότητά Του νίκησε την απόφασή Του και αυτό θα γίνεται μέχρι τη συντέλεια του κόσμου, τότε που θα τελειώσει το πανηγύρι, τότε που δεν θα είναι καιρός για βοήθεια, αλλά κάθε άνθρωπος θα βρεθεί μόνος του με το φορτίο του.

Αλλά και μετά δεν παύει η εκδήλωση της αγαθότητας του Κυρίου. Αν δεν ήτανε έτσι, δεν θα έδινε το δικαίωμα της μνημόνευσης των νεκρών στη θ. λειτουργία, καθώς και στα μνημόσυνα. Αν όλα αυτά ήταν μια κοροϊδία δίχως και κέρδος και ωφέλεια, οπωσδήποτε σε κάποιον από τους πολλούς προγενέστερους θεοφόρους αγίους, πατριάρχες, πατέρες και διδασκάλους θα ερχόταν η φώτιση να σταματήσει η πλάνη.

Μετά από όλα αυτά θα ρωτήσει κάποιος: «αν είναι έτσι, όλοι θα σωθούν και κανένας δεν θα κολαστεί». Μακάρι να γινόταν κάτι τέτοιο. Είναι η επιθυμία του πανάγαθου Κυρίου. Λέγει ο Ιω. **Χρυσόστομος**: «Αν δεν πρόλαβες να

τακτοποιήσεις όλα τα ζητήματα της ψυχής σου, όσο ζούσες, τότε, έστω και στα τελευταία σου, άφησε εντολή στους δικούς σου να στείλουν μαζί σου τα υπάρχοντά σου, όταν πεθάνεις, να σε βοηθήσουν δηλαδή με αγαθοεργίες, ελεημοσύνες και προσφορές. Έτσι θα κάνεις το Λυτρωτή να σε αντιμετωπίσει με **επιείκεια**, γιατί αυτά τα δέχεται με ευχαρίστηση».

Αυτό βέβαια λίγοι το κάνουν και σε λίγες περιπτώσεις, σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου: *«Κύριε, ει ολίγοι οι σωζόμενοι; ο δε είπε προς αυτούς. αγωνίζεσθε εισελθείν δια της στενής πύλης. ότι πολλοί, λέγω υμίν, ζητήσουσιν εισελθείν και ουκ ισχύσουσιν»* (Λουκ. 13. 23-24). Αλλά και πάλιν ο π. **Γ. Φλωρόφσκυ** διερωτάται: *«Δηλαδή, στον μέλλοντα αιώνα, ο άνθρωπος παύει να έχει προσωπικότητα;»*.

Γνωρίζοντας λοιπόν, ότι είναι πολύ δύσκολο να βρεθούν άνθρωποι σ' αυτή την πρώτη κατηγορία των σωζομένων, οδεύουμε αναγκαστικά στη δεύτερη κατηγορία, σύμφωνα με τη διδασκαλία των Αποστόλων και των Πατέρων. Έτσι, με την αγαθότητα του Θεού και οι νεκροί ωφελούνται και η φιλανθρωπία αυξάνεται και η ελπίδα της Ανάστασης επιβεβαιώνεται και η προσευχή στο Θεό δυναμώνει και η αγαθοεργία στους πτωχούς απλώνεται.

Οι θεοφόροι Πατέρες λένουν, ότι οι πράξεις των ανθρώπων στην ύστατη πνοή τους δοκιμάζονται σαν σε ζυγαριά. Και εάν η δεξιά πλάστιγγα είναι πιο πάνω από την αριστερή, είναι ολοφάνερο πως ο ετοιμοθάνατος θα παραδώσει την ψυχή του στους αγίους αγγέλους. Αν πάλι και οι δυο πλάστιγγες είναι ίσες, νικάει οπωσδήποτε η φιλανθρωπία του Θεού. Μα και εάν ακόμη η ζυγαριά γείρει λίγο προς τα αριστερά, η ευσπλαχνία του Θεού θα αναπληρώσει όσο χρειάζεται, σύμφωνα με την ευχή: *«Η θεία χάρις, η τα ασθενή θεραπεύουσα και τα ελλείποντα αναπληρούσα.....»*.

Αυτές είναι οι τρεις θείες κρίσεις του Κυρίου: η πρώτη είναι η **δίκαιη**, η δεύτερη είναι η **φιλόανθρωπη**, η τρίτη είναι η **υπεράγαθη**. Μετά από αυτές έρχεται η τέταρτη, όταν οι εφάμαρτες πράξεις είναι βαρύτερες και **κυριαρχεί η πώρωση**, για την οποία ο ίδιος ο Κύριος λυπάται: *«..... συλλυπούμενος επί τη πωρώσει της καρδιάς αυτών»* (Μάρκ. 3. 5). Οι τοιούτοι έχουν αποξενωθεί από τον Θεόν: *« εσκοτισμένοι τη διανοία, όντες απηλλοτριωμένοι της ζωής του Θεού δια την άγνοιαν την ούσαν εν αυτοίς δια την πώρωσιν της καρδιάς αυτών»* (Εφεσ. 4. 18). Αυτοί δεν πρόκειται να εισέλθουν στην Βασιλεία των Ουρανών, θα παραμένουν στον Άδη και **η τιμωρία τους θα είναι να μην μπορούν να ιδούν το πρόσωπο του Θεού και να είναι αποκλεισμένοι από την θεία μακαριότητα**.

ΠΗΓΕΣ

- **J.W. HANSON Universalism: The Prevailing Doctrine of the Christian Church During Its First Five-Hundred Years**

Ο Χάνσον βρήκε το υλικό σχετικά με τον Γρηγόριο Νύσσης και την οικογενειά του κυρίως από τα έργα «Our Holy Father Gregory, Bishop of Nyssa's Thoughts concerning the Life of the Blessed Macrina, his Sister, to the Monk Olympius;» και «Dialogue Concerning Life and Resurrection, with the Opinions of his Sister Macrina;» Leipsic, 1858. Βλέπε επίσης και Πατρολογία Migne τομ. XLVI

«Dialogue Concerning Life and Resurrection, with the Opinions of his Sister Macrina;» Leipsic, 1858, πηγή: Universalism The Prevailing Doctrine Of The Christian Church During Its First Five Hundred Years By J.W. HANSON.

1. Gregory of Nyssa, Catechetical Orations, πηγή: Χάνσον, βλέπε Universalism The Prevailing Doctrine Of The Christian Church During Its First Five Hundred Years

2. Gregory of Nyssa, Life and Resurrection and Letter to the Monk Olympius, πηγή: Χάνσον

3. Cat. Orat. ch. 26, Migne, Tract. Filius subjicietur, on I Cor. xv:28, πηγή: Χάνσον

4. On the Sixth Psalm, Concerning the Octave by Gregory of Nyssa, © David A. Salomon and Richard Mc Cambly, 1996-2000.

5. Gregory of Nyssa, «Sermo Catecheticus Magnus» πηγή: Χάνσον

6. De Usu Patrum, lib. II, cap. 4. πηγή: Χάνσον

- **Θ.Η.Ε.** Λήμμα: Αποκατάστασις. Α. Θεοδώρου

- **ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ Ν.** 1/ Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β΄ 2/ Ο Σατανάς

- **Ν. ΜΠΑΛΛΑΣ:** Η αποκατάσταση των πάντων

- **ΜΠΡΟΥΣΑΛΗ ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΥ,** Αρχιμανδρίτη, : Σχολιασμός έργων του Γρηγορίου Νύσσης:

1/ Η υποταγή του Υιού στον πατέρα. Το πρόβλημα του κακού, σελ. 78-92.

2/ Η προσδοκία μας (λόγος προς τους πενθούντας. Η αποκατάσταση των πάντων, σελ. 149-151, όπου μεταξύ άλλων καταγράφονται: Ο Γρηγόριος συχνά στο «Λόγο» του αναφέρεται στην επάνοδο του ανθρώπου στην αρχαία μακαριότητα. Η

επάνοδος αυτή αποτελεί την κεντρική θέση στη γνωστή διδασκαλία για την αποκατάσταση των πάντων. Σύμφωνα με αυτή το απολυτρωτικό έργο του Χριστού αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ηθικής τάξης, που διασαλεύτηκε από την αμαρτία. Στην αποκατάσταση αυτή δε θα εξαιρεθεί κι αυτός ο Σατανάς (Μ. 45. 68). Πρώτος ο **Κλήμης ο Αλεξανδρέας** διατύπωσε τη διδασκαλία αυτή και την ανέπτυξε πλατύτερα ο Ωριγένης. «Τα περί της αποκαταστάσεως των πάντων διδάγματα του Ωριγένους εύρον απήχησιν και εν τω θεολογικώ συστήματι του ετέρου επιφανούς θεολόγου της Αλεξανδρινής Σχολής, Γρηγορίου του Νύσσης» (Ανδρέα Θεοδώρου. Η περί της αποκαταστάσεως των πάντων ιδέα, σελ. 48).Γράφοντας «κατάλληλον» (Μ. 45. 92) εννοεί το «καθάρσιον πυρ»..... χωρίς όμως και να δίνει περισσότερες εξηγήσεις γι' αυτό.....Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε, ότι η διδασκαλία του Γρηγορίου για την αποκατάσταση των πάντων είναι διατυπωμένη κατά την πιο ήπια μορφή της σε σύγκριση με εκείνη του Ωριγένη.**Παρά ταύτα η Εκκλησία δεν την έχει υιοθετήσει.** Την έχει απορρίψει **ως δόγμα της**, γιατί αντιβαίνει σε πλείστα όσα Γραφικά χωρία που μιλούν για τιμωρία αιώνια των αμαρτωλών, όπως στο Ματθ. 25. 46».

3/ Περί Χριστιανικής τελειότητας. Εισαγωγή. Το πρόβλημα του κακού, σελ. 12-17.

4/ Περί κατασκευής του ανθρώπου. Εισαγωγή. Η αποκατάσταση των πάντων, σελ. 26-35.

I. ΚΑΡΔΑΣΗΣ

Πηγή: fdathanasiou.wordpress.com